

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 25

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. — Рівне: РДГУ, 2003. — 196 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Хом'як Іван Миколайович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 6 від 31.01.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 6.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2003

УДК: 371.3:784.9

В.Г. ПІДДУБНИК

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ НА УРОКАХ ХОРОВОГО СОЛЬФЕДЖІО

На сучасному етапі підготовка хормейстера-професіонала повинна бути орієнтованою на виховання спеціаліста нового типу - діяча наділеного творчою ініціативою, здатного бачити перспективу, пов'язувати вирішення професійних проблем з тенденціями суспільного розвитку. Серед цілого ряду завдань у системі підготовки спеціаліста особливої актуальності набуває удосконалення методики викладання фахових дисциплін. Покращення професійної підготовки вимагає науково обґрунтованого опрацювання структури і змісту навчального процесу,

Пріоритети навчального комплексу повинні належати фаховим дисциплінам, де кожен курс має свої особливості. Завдання курсу "Хорове сольфеджіо" спрямовані на виховання у студентів добре організованого музичного слуху і властивості сприймати художній твір в цілому, на розвиток художнього смаку, на формування уміння розкривати зміст і образно-емоційну сферу. Досягти цього можна за умови викладання курсу "хорове сольфеджіо" в поєднанні теоретичних знань з практичною хоровою роботою.

Хорове сольфеджіо, як синтез технічних і художніх засобів, складає систему завдань і вправ призначених для розвитку музичного слуху, пам'яті, загальної музичної грамоти студентів, гармонічного функціонального слуху і одночасно спрямоване на розвиток творчих якостей та професійних умінь і навичок. У зв'язку з цим курс хорове сольфеджіо необхідно спрямовувати на усвідомлення ролі засобів музичної виразності і хорової звучності та їх взаємодії в межах художнього цілого, що допоможе у подоланні відстані між інтонаційно-смысловими та конструктивними сторонами вивчення музики.

Ця навчальна дисципліна повинна забезпечити розвиток особистісних якостей студентів, від яких безпосередньо буде залежати засвоєння як, власне, музично-теоретичних знань, так і формування професійних хормейстерських навичок, а саме: спрямування на цілісне, художньо-інтелектуальне осягнення твору, налаштування на сприймання, уміння зосереджуватись, воля до подолання труднощів. Взаємодія музичних здібностей із розвиненими особистісними якостями в процесі занять із хорового сольфеджіо якнайкраще забезпечує повноцінне сприймання, аналіз та художнє відтворення багатоголосої хорової фактури.

Розглядаючи питання формування професійних умінь і навичок у студентів на уроках хорового сольфеджіо, хочу зупинитись на двох важливих ділянках роботи – це виховання хорового слуху та виховання вокально-ансамблевої техніки.

Вивчаючи хорове сольфеджіо, І.Тихонова зауважує, що в системі підготовки хормейстерів мало уваги приділяється розвитку специфічного, так званого, "хорового слуху", який проявляється у вмінні чути тембр хору (загальний, окремих партій, груп, різних співвідношень), ритм хору (ритмічна структура окремих партій), стрій хору (єдність вертикалі і горизонталі окремих партій, груп, цілого хору)[6]. Досліджуючи процес сприймання хорового багатоголосся, С.Пермінова загострює увагу на тембровій природі хорового звучання, зазначаючи, що "специфіка хорової фактури визначається не лише його багатоголосністю, а й багатотембровістю"[4]. А. Лащенко зазначає: "Тембр хорового звуку функціонує у слуховій практиці сприймаючого, як одна із якостей його загальної асоціативної сфери"[2]. Тому студенту необхідно навчитись диференціювати темброво-регістрові плани, виділяти смисловий контраст голосів. Тембр дозволяє зміщувати логічні акценти між компонентами музичної тканини, створюючи просторову перспективу. Збагачене темброве забарвлення хорового звучання має унікальні можливості втілення музично-художнього образу. Тембр, як неспецифічний елемент музичної мови, у хоровій музиці виявляється значно частіше, ніж у сольних вокальних жанрах і стає специфічним фактуруючим і формоутворюючим засобом.

Будуючи заняття з хорового сольфеджіо, необхідно розглядати, вивчати, обговорювати питання пов'язані з багатотембровістю звучання, адже вміння підбирати тембрально близькі голоси - це одна із заповорок успішної роботи. За якими ж ознаками можна розрізнити голоси? На це питання ми знаходимо відповідь у працях Б.Теплова. Він зазначає, що треба "розрізнити такі групи ознак, які найчастіше використовуються для характеристики тембрів, а саме: 1 – світлові (світлий, темний, матовий, блискучий, яскравий і т.д.); 2 – дотиково-чуттєві (м'який, шорсткий, гострий, сухий), 3 – просторово-об'ємні (повний, пустий, широкий, об'ємний, глибокий і т. ін)" [5]. Такі характеристики дають можливість аналізувати за допомогою слуху голоси і сприяють формуванню відповідних хорових партій. Хорове звучання, збагачене тембрально, дає широкі можливості творчої інтерпретації, втілення музично-художнього образу. І тому дуже важливо акцентувати - що ми чуємо, як ми чуємо і чому для організації хорової звучності ми використовуємо в кожному окремому випадку різні технічні прийоми.

Для розвитку професійних умінь і навичок на уроках хорового сольфеджіо необхідно якомога ширше охоплювати напрями хорової роботи. Поряд із розвитком слуху, інтонації, ритму, строю, тощо, в рамках даної дисципліни необхідно розвивати вокально-хорову техніку, де ансамблю належить одне з провідних місць. Досить точно визначення ансамблю дає А.Мархлевський: “Ансамбль хору – це художня єдність, повна узгодженість всіх компонентів хорового звучання. Обов’язковою вимогою створення хорового ансамблю є кількісна та якісна рівновага голосів у партії, їх злитість. Ансамбль хору являє собою творчий процес, оскільки технічна й художня сторони при роботі над ними невіддільні одна від одної: ансамблева техніка визначається поставленим художнім завданням, а здійснення художнього задуму неможливе без технічної досконалості ансамблю”[3].

Хоровий ансамбль поняття досить широке і містить в собі наступне: ансамбль вокальний, ритмічний, динамічний, природний, штучний, унісонний, гармонічний, поліфонічний, тембральний, дикційний, тощо. Досягнення ансамблю є процесом глибоко творчим та індивідуальним для кожного колективу і його керівника та є можливим за певної узгодженості таких сторін і якостей хорового співу як: *єдність і злітність виконання мелодії при збереженні її характерних особливостей; чистота і прозорість гармонії; точність у відтворенні ритмічного малюнку і темпу; різноманітність і виразність динамічних відтінків та поєднання тембрів у відповідності до характеру твору.*

Хоровий ансамбль в технологічному значенні цього поняття складає комплекс, в якому порушення одного із складових руйнує ансамбль хорової звучності в цілому. Необхідно зауважити, що в творчому процесі виконання хорового твору, до технологічної сторони звучності додається ще одна дуже важлива - внутрішній зміст або художній ансамбль. Без художньої внутрішньої сторони виконання хорової музики буде механічним, формальним, безбарвним.

Роботу на заняттях хорового сольфеджіо слід будувати у напрямі розвитку природних музичних даних студента, вироблення умінь і навичок з метою підготовки до майбутньої професійної діяльності. Тому одним із важливих моментів занять є створення творчої атмосфери. Традиційні розділи курсу “інтоновані вправи”, “диктант”, “спів з листа” повинні бути максимально наближені до спеціальності, виконавства. Якомога більше уваги необхідно надати використанню на заняттях художнього музичного матеріалу, що сприятиме розвитку вокально-хорової техніки та навиків роботи з хоровою партитурою. Таким матеріалом можуть служити хорові мініатюри, обробки народних пісень, фрагменти хорових творів українських та зарубіжних композиторів.

На заняттях хорового сольфеджіо викладач виступає в ролі хормейстера, який повинен намагатися максимально розкрити грані хорової звучності. Дуже важливо зацікавити студентів, захопити їх увагу, створити таку атмосферу заняття, коли постійно надається робота голосу, слуху, мисленню. Роль викладача хорового сольфеджіо вдало визначив Г.Дмитревський: “Навчання в класі хорового сольфеджіо дає викладачу більше засобів і можливостей для активного впливу на студента у відношенні професії, ніж просто спів у хорі”[1]. Викладач повинен знати закони музичної педагогіки і творчості, їх природу і їх складність. Надзвичайно важливо спонукати студентів до самоконтролю, самоаналізу в процесі вивчення і виконання тих чи інших завдань. Важливою умовою якісного викладання курсу є поєднання в особі викладача якостей: виконавця-хормейстера, теоретика, і практика-організатора. Саме тоді заняття хорового сольфеджіо стануть творчою лабораторією для апробації професійних умінь і навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитревський Г. Хорознавство і керування хором. – К.: Держ. в-во образ. м-ва і муз. л-ри, 1961. – 95 с.
2. Лашенко А.П. Хоровая культура: аспекты изучения и развития. – К.: Музична Україна, 1989. – 136 с.
3. Мархлевський А. Практичні основи роботи в хоровому класі. – К.: Музична Україна, 1986. – 93 с.
4. Пермінова С. Формування навичок сприйняття хорового багатоголосся у студентів вузів культури на заняттях сольфеджіо: Дис... канд. пед. наук. – К.: КНУіМ, 1999. – 190 с.
5. Теплов Б. Избранные труды. Т.1. – М.: Педагогика, 1985 – 329 с.
6. Тихонова И. Хоровое сольфеджио // Вопросы методики преподавания дирижерско-хоровых дисциплин в вузе культуры. – Л.: ЛГИК, 1985. – С. 37-50.

Одержано редакцією 28.11.2002

УДК: 378.013: 78

Ю.Г. ТАРЧИНСЬКА

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ВИРАЗНОГО ВИКОНАННЯ В АСПЕКТІ РОЗВИТКУ ТЕХНІКИ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО

Із зародженням та становленням музичного виконавства як самостійної професії (друга половина XVIII – початок XIX століття) питання відповідності звукової інтерпретації “закладеному” у музичному тексті комплексу інтонаційної інформації або питання виразного виконання набули особливого значення. Так, на зміну професійному універсалізму та різнобічності практичних вмінь будь-якого

ЗМІСТ

Вступне слово	3
1. Гавриш Н.В. Педагогічний погляд на дитячу творчість як явище культури.....	4
2. Воробйов А.М. Місце соціокультурних чинників в українській ментальності	8
3. Главінська О.Д. Усвідомлення дитиною своєї суб'єктності як необхідна умова формування адекватної самооцінки	14
4. Івашкевич Е.З. Психологічне обґрунтування діалогічності пізнавальної діяльності як комунікативного процесу	19
5. Савуляк В.О. Психосоціальні фактори наркотичної залежності.....	24
6. Безлюдна В.І. Актуалізація комунікативної потреби у дітей дошкільного віку.....	29
7. Янцур Л.А., Верусь Н.С. Психолого-педагогічні умови формування зображувальної діяльності у дітей третього року життя	36
8. Косарева О.І. Психолого-педагогічні особливості конфліктів дошкільників з батьками в сім'ї.....	39
9. Корчакова Н.В. Усвідомлення молодшими школярами сутності презентаційної ситуації та власних самопрезентаційних намірів.....	42
10. Одолінський В.Г. До проблеми соціалізації молодших школярів.....	46
11. Рудюк О.В. До проблеми внутрішньоособистісного конфлікту у юнаків в ситуації соціальної депривації 48	
12. Михальчук Н.О. Психологічні аспекти проведення дискусій в межах мікрогруп на уроках іноземної мови в середній школі.....	53
13. Цуканова М.С. Основні аспекти проблеми психічних кризових станів, які виникають у неповнолітніх засуджених під час відбування покарання.....	55
14. Середюк Л.А. Розширення сфери діяльності та самодіяльності учнів, як умова оптимізації самовираження старшокласників.....	58
15. Наумчук Г.І. Педагогічні умови національного виховання дітей в сім'ї.....	62
16. Харламенко В.Б. Професійна орієнтація учнівської молоді як соціально-педагогічна проблема	66
17. Мельник О.В. Зміст і структура профконсультаційної роботи із школярами.....	70
18. Капустіна О.В. Методика професійного самовизначення Д.Голланда.....	74
19. Рудницька Н.Ю. Методи вивчення краєзнавчого матеріалу учнями шкіл Волині (1917-1932 рр.)	79
20. Шарапова Т.М. Методика застосування рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень школярів при вивченні курсу "Екологія".....	81
21. Кільдеров Д.Е. Уявні просторові перетворення як основа оперування динамічними образами об'ємних предметів	87
22. Ковбаса Ю.М. Вимоги до змісту навчання основам бухгалтерського обліку у 10-11-х класах середніх загальноосвітніх закладів	91
23. Сингаївський Д.В., Белошицький О.О., Ковальов В.М. Оновлення змісту трудової підготовки молоді на основі технічної творчості	94
24. Ващук О.В. Використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі учнів 5-7 класів.....	98
25. Хоронжевський О.М. Формування гігієнічної культури у школярів основної школи в процесі трудового навчання – запорука профілактики професійних захворювань	103
26. Онишко Н.П. Школи з альтернативною формою навчання у системі освіти Німеччини.....	105
27. Якимчук С.Н. Музичне мистецтво як один із провідних засобів виховання особистості	110
28. Левківський М.В. Історико-педагогічне краєзнавство у формуванні компетентності майбутнього вчителя 112	
29. Литвиненко С.А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності з молодшими школярами	116
30. Бородіна К.І., Кмець А.М. Структура екологічної свідомості студентів педагогічного вузу.....	120
31. Герман Н.В. Проблеми професійної підготовки вчителя в процесі вивчення дисципліни „Безпека життєдіяльності людини”	123
32. Козяр М.М., Янцур М.С., Хомяк О.Л. Деякі аспекти методичного забезпечення процесу вивчення машинної графіки у вищій школі.....	126
33. Джеджула О.М. Попередні умови побудови моделі графічної діяльності студента.....	131
34. Козяр М.М., Гордійчук І.І., Вовк В.Ф., Лебедюк Є.А. Система контролю знань студентів з інженерної графіки 133	
35. Черуха Н.В. Індивідуалізація процесу навчання іноземних мов для спеціальних цілей: сутність, особливості, сучасні проблеми	137
36. Янцур М.С., Войтко А.І. Використання модульно-рейтингової системи навчання в підготовці майбутніх вчителів до профорієнтаційної роботи з учнями	140
37. Осницька Т.Р. Педагогічні ідеї духовно-морального виховання учнівської та студентської молоді в педагогічній спадщині С.Я. Дем'янчука	146

38. Яковенко Л.П. Художнє мислення: зміст, структура, проблеми формування засобами музичного мистецтва 148
39. Вакульчук М.В., Шолудько Н.Г. Красномовство – мистецтво формування риторичної культури особистості в умовах вищої школи..... 152
40. Савчин Л.М. Культурологічні концепції та їх реалізація в системі вищої освіти 155
41. Станіславська К.І. Про деякі аспекти розвитку музичного сприймання студентів режисерських спеціалізацій 159
42. Ярмачук Т.М. Формування у студентів вмій та навичок виконання творів французьких клавесиністів 163
43. Піддубник В.Г. Розвиток професійних умінь і навичок студентів на уроках хорового сольфеджіо 167
44. Тарчинська Ю.Г. Проблема формування навичок виразного виконання в аспекті розвитку техніки гри на фортепіано 168
45. Сверлюк Я.В. Психолого-педагогічні основи керування оркестровим колективом 173
46. Димченко С.С. Педагогічна і диригентська спадщина М.Малька в історичному часі української музичної культури 175
47. Сіончук О.В. Формування художніх цінностей особистості засобами музичного мистецтва 180
48. Скільська Л.І. Специфічні особливості роботи з дитячим хоровим колективом..... 182
49. Гаврилова Г.П. Громадянське виховання молоді засобами народознавства на матеріалі української літератури 185
50. Чичановська Н.Ф. Художньо-творчий розвиток учнівської молоді Рівненщини в умовах національного відродження..... 189
Відомості про авторів 192

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 25

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Курченко Н.Б.
Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.12.2002 р. Підписано до друку 31.01.2003 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 27,96. Обл. вид. арк. 28,38. Замовлення № 17/1. Тираж 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. —
Рівне: РДГУ, 2003. — 196 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 6.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20